

УДК 378.091.12-051:005.336.5

Оксана Бульвінська
ORCIDiD 0000-0002-6764-4340

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії освітології,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Тимошенка, 13-б, 04212 Київ, Україна,
o.bulvinska@kubg.edu.ua

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На основі аналізу стратегічних документів Європейського простору вищої освіти охарактеризовані сучасні тенденції навчання і викладання, відповідно до яких визначені напрями безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників. До цих напрямів віднесені: розвиток якостей фасилітатора, коуча, модератора, тьютора, зміну авторитарної ролі викладача на більш м'який педагогічний супровід в умовах студентоцентрованої моделі навчання та викладання; вдосконалення іншомовної та міжкультурної компетентності для здійснення інтернаціоналізації вищої освіти; розвиток власної дослідницької компетентності і використання дослідницьких методів в умовах організації освітнього процесу в університеті на основі наукових досліджень для розвитку критичного мислення та рефлексивного аналізу студентів; розвиток умінь адаптувати освітні цілі до високотехнологічного і мобільного навчального середовища і створення психологічно безпечного навчального середовища; освоєння нових електронних засобів навчання, а також досвід використання засобів, методів і технологій електронного навчання в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Ключові слова: безперервний професійний розвиток; електронне навчання; інтернаціоналізація вищої освіти; навчальне середовище; науково-педагогічні працівники; професійні компетентності; студентоцентроване навчання; тенденції навчання і викладання.

Вступ. Професійний розвиток науково-педагогічних працівників університетів – один зі стратегічних напрямів реформування системи вищої освіти в Україні, адже без викладачів, чий професійний рівень відповідає сучасним тенденціям розвитку вищої освіти, викладачів, спроможних працювати в рамках моделі студентоцентрованого навчання, викладачів-дослідників, орієнтованих на академічну мобільність і сповідання академічної доброчесності, годі й сподіватись на конструктивні зміни в національній системі вищої освіти. Тому високі вимоги до професійних компетентностей науково-педагогічних працівників потребують реформування системи їх безперервного професійного розвитку задля підвищення рівня викладачів вищої школи, здатних відповісти на освітні виклики сучасності. У

Паризькому комюніке (2018) міністрів освіти країн – членів Болонського процесу наголошується, що інституційні, національні та європейські ініціативи з педагогічної підготовки, безперервного професійного розвитку викладачів, пошук шляхів кращого визнання високої якості та інноваційного викладання в їх кар'єрах є одним із напрямів сприяння високоякісній освіті (с. 7).

Професійний розвиток науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, підвищення рівня їх професійних компетентностей є предметом дослідження В. Введенського, С. Вітвицької, О. Вознюка, О. Гури, О. Дубасенюк, Н. Кузьміної, Л. Хоружої, І. Ярмоли. Проте сучасні європейські тенденції розвитку вищої освіти як основа для стратегічного планування професійного роз-

виту викладачів університетів досліджені в Україні недостатньо.

Мета статті – обґрунтувати стратегічні напрями безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти в контексті сучасних європейських тенденції розвитку викладання і навчання у вищій освіті.

Визначення безперервного професійного розвитку. У Законі України «Про освіту» законодавчо закріплені визначення понять, що характеризують безперервний професійний розвиток науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти – освіта дорослих, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, стажування, перепідготовка тощо. Аналізуючи нормативно-правову базу України з цього питання, О. Жабенко (20017) відзначає деяку неузгодженість понять у Законі «Про освіту». У ст. 18 безперервний професійний розвиток названий складником освіти дорослих разом з підвищенням кваліфікації, а в ст. 59 професійний розвиток включає в себе будь-які форми професійного зростання, в тому числі підвищення кваліфікації і самоосвіту (с. 433).

У Європейському просторі вищої освіти безперервний професійний розвиток викладача (Continuing Professional Development – CPD) визначається як постійний процес розвитку професійних знань, навичок та цінностей з допомогою кваліфікованих фахівців як на робочому місці, так і за його межами (Bubb & Earley, 2007, р. 5). Отже, дотримуючись традиційного європейського розуміння безперервного професійного розвитку, візьмемо за основу визначення, закріплене у ст. 18 Закону України «Про освіту» (2017): «Це безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності».

Аналізуючи сутнісний зміст понять «професійний розвиток», «саморозвиток», «професійний саморозвиток», Ю. Скиба (2017) робить висновок, що у вітчизняній науковій літературі немає загальноприйнятого визначення безперервного професійного розвитку (с. 84). Оскільки це поняття, запозичене з європейського наукового дискурсу, нещодавно увійшло в український, усталеним науковим

поняттям було поняття «професійний розвиток». Так, «Енциклопедія освіти» (2008) визначає професійний розвиток як «процес формування суб'єкта професійної діяльності, тобто систему певних властивостей в умовах неперервної професійної освіти, самовиховання та здійснення професійної діяльності. У процесі професійного розвитку особистість оволодіває системою професійно важливих якостей, до якої входять комунікативні, мотиваційні, характерологічні, рефлексивні, освітні, інтелектуальні, психофізіологічні властивості людини» (с. 733).

С. Мірошник (2016), проаналізувавши наукові підходи до професійного розвитку педагога, визначила, що провідними в його організації в сучасності є особистісно орієнтований, андрагогічний, акмеологічний та компетентнісний підходи. Окрім цих підходів, цінним для розуміння професійного розвитку викладача науковець визначає інтегративний підхід О. Вознюка і О. Дубасенюк до професійного розвитку особистості педагога в умовах цивілізаційних змін, що передбачає комплексне врахування закономірностей і механізмів цілісного розвитку людини як фахівця, особистості і громадянина, тобто йдеться про громадянський розвиток особистості професіонала (Мірошник, 2016).

Оскільки в Україні в документах державного рівня утверджена компетентнісна освітня парадигма, що передбачає акцент не на процесі освіти, а на її результаті, візьмемо за основу саме цей підхід і розглянемо сутність і сучасні тенденції безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Як уже зазначалось, Закон України «Про освіту» (2017) закріплює визначення безперервного професійного розвитку як набуття нових та вдосконалення вже набутих професійних компетентностей. Отже, для розуміння сутності професійного розвитку слід визначити перелік професійних компетентностей науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

У Наказі МОН № 665 від 01.06.13 р. «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» (2013) перелічені 4 головні компетентності викладачів: професійна компетентність, інформаційна, комунікативна і правова. Про-

фесійні компетентності пов'язані перш за все з навчальною роботою, тобто з викладанням. Отже, проаналізувавши європейські стратегічні документи щодо навчання і викладання у вищій освіті, відмітимо ті з тенденцій її розвитку, що мають вплив безпосередньо на набуття нових та вдосконалення вже набутих професійних компетентностей науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Студентоцентризований підхід до навчання і викладання – це основоположний принцип Європейського простору вищої освіти, що зміщує акценти в освітньому процесі з викладання (передачі знань) на навчання (активну освітню діяльність студента). Центральною фігурою освітнього процесу стає не викладач як головне джерело і транслятор знань, а студент, який перестає пасивно сприймати та запам'ятовувати навчальну інформацію, а стає активним учасником освітнього процесу, виступає повноправним суб'єктом відносин в освіті, бере на себе долю відповідальності за навчання.

У «Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти», ухвалених на Міністерській конференції у Єревані 14–15 травня 2015 р., студентоцентризоване навчання визначається також як фактор забезпечення якості вищої освіти і дефінується як таке, що (с. 12):

- «поважає і враховує різноманітність студентів та їх потреби, уможлиблюючи гнучкі навчальні траєкторії;
- враховує та використовує різні способи надання освітніх послуг, якщо це доцільно;
- гнучко використовує різноманітні педагогічні методи;
- регулярно оцінює та коригує способи надання освітніх послуг і педагогічні методи;
- підтримує відчуття автономності у того, хто навчається, водночас забезпечуючи йому відповідний супровід і підтримку з боку викладача;
- сприяє взаємній повазі у стосунках «студент-викладач»;
- має належні процедури для розгляду скарг студентів».

Отже, студентоцентризований підхід до навчання і викладання передбачає зміну ролі науково-педагогічного працівника: викладач створює умови для того, щоб студент мав можливість працювати зі своїм досвідом, розвивати комунікативні та організаторські зді-

бності, планувати дослідницьку діяльність, приймати рішення і нести відповідальність за них тощо, адаптує навчальну мету до особистісних якостей кожного студента, активізує і стимулює процес його індивідуального просування в системі освіти, тобто традиційна роль викладача як наставника і транслятора знань трансформується у фасилітатора, модератора, тьютора, коуча (Бульвінська, 2017). Таким чином, одним з напрямів професійного розвитку науково-педагогічного працівника є розвиток різних ролей, які він виконує в освітньому процесі, тобто розвиток якостей фасилітатора, коуча, модератора, тьютора.

Інтернаціоналізація. І. Степаненко (2016) відзначає, що інтернаціоналізація вищої освіти має дві основні форми – зовнішню, або інтернаціоналізацію за кордоном (*internationalization abroad*), і внутрішню, або інтернаціоналізацію вдома (*internationalization at home*) (с. 27). Не акцентуючи увагу на академічній мобільності як елементі інтернаціоналізації за кордоном, зосередимось на інтернаціоналізації вдома як одному з напрямків професійного розвитку викладачів. У доповіді Європейської асоціації університетів (EUA) «Тенденції 2015: навчання і викладання в європейських університетах» (*Trends 2015: Learning and Teaching in European Universities*) відзначаються три аспекти інтернаціоналізації вдома: міжнародні студенти, міжнародний персонал і викладання англійською мовою (р. 71). І якщо перші два аспекти можна характеризувати як зовнішні фактори впливу на викладання і навчання в університеті, то розвиток іншомовної компетентності для викладання англійською мовою – це актуальний напрям професійного розвитку викладачів.

Н. Дівінська (2017), розглядаючи іншомовну комунікативну компетентність науково-педагогічних працівників у контексті міжкультурної компетентності, робить висновок про необхідність не тільки практичного знання мов для міжнародної комунікації, а й знання законів, народних звичаїв, релігійних свят, національного менталітету країни, мова якої вивчається. Отже, для професійного розвитку викладачів мало розвивати тільки лінгвістичну складову; головний акцент повинен бути зроблений на міжкультурній комунікативній компетентності (с. 83).

Зв'язок між викладанням і дослідженням. Інтеграція вищої освіти і науки, організація освітнього процесу в університеті на основі наукових досліджень, «органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності», «сприяння провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу» (Закон України «Про вищу освіту», 2014) вимагають гнучкого використання різноманітних педагогічних методів, які спрямовані не на енциклопедичне засвоєння і накопичення знань застиглого, готового характеру, а на їх освоєння, придбання знань у діалозі, у процесі інтелектуальної взаємодії всіх учасників освітнього процесу; на формування культури мислення, навчання критичного мислення та рефлексивного аналізу. Зв'язок між викладанням і дослідженням є вагомим чинником якісної підготовки фахівців-дослідників, які володіють методиками творчого пошуку, вміннями використовувати сучасну наукову інформацію, здатних приймати науково обґрунтовані рішення у швидкозмінюваних умовах. Усі ці фактори, як слушно зазначає О. Ярошенко (2017), потребують від викладача сукупності теоретичних знань, практичного досвіду і професійних умінь, щоб створити умови для всебічного гармонійного розвитку майбутніх спеціалістів, максимального розкриття їх творчого, інтелектуального й духовного потенціалу не лише у навчальній, а й науковій діяльності (с. 99). Отже, організація освітнього процесу в університеті на основі наукових досліджень вимагає від науково-педагогічних працівників високого рівня власної дослідницької компетентності, а також використання методів і способів викладання, які сприяють розв'язанню освітніх і дослідницьких завдань у процесі інтелектуальної взаємодії викладачів і студентів. Таким чином, важливим напрямом професійного розвитку науково-педагогічних працівників є набуття досвіду викладання на основі наукових досліджень, досвіду використання нових методів і способів викладання, спрямованих на активізацію аналітичної і рефлексивної діяльності студентів, а також розвиток власної дослідницької компетентності.

Удосконалення навчального середовища. У доповіді «Trends 2015: Learning and

Teaching in European Universities» (2015) називаються такі аспекти вдосконалення навчального середовища: розвиток бібліотек та навчальних ресурсних центрів; інвестування в наукові, комп'ютерні та інші лабораторії; адаптація фізичних просторів до вимог різних методів навчання; впровадження зелених (екологічних) ініціатив; створення спільних просторів для збільшення взаємодії студентів і викладачів (р. 85).

Отже, сучасне навчальне середовище містить традиційні та електронні засоби навчання; воно насичене сучасним науковим, технічним і технологічним обладнанням; воно характеризується варіативністю і мобільністю (навчальну аудиторію за рахунок мобільних меблів і обладнання легко перетворити в імітаційну лабораторію чи конференц-зал для дискусійних занять).

Але слід відмітити і психологічне наповнення освітнього середовища. Психолог І. Баєва (2002) вводить поняття «безпечного освітнього середовища», під яким розуміється «середовище взаємодії, вільне від проявів психологічного насилля, яке має позитивну значущість для суб'єктів навчально-виховного процесу, яке характеризується переважанням гуманістичної централізації і яке відображається в емоційно-особистісних і комунікативних характеристиках її суб'єктів» (с. 27). У психологічно безпечному освітньому середовищі студенту і викладачу комфортно; студент має право на незгоду, на власну думку, на помилку і не боїться помилитись. Студент має право на особистий навчальний стиль і індивідуальний освітній пошук. В емоційно безпечному навчальному середовищі створюється атмосфера довіри, поваги студентів і викладачів один до одного. Авторитарна роль викладача змінюється на більш м'який супровід, де наставник-професіонал поділяє зі студентом відповідальність не тільки за академічну успішність, а й за особистісний і професійний розвиток. Отже, напрямом професійного розвитку викладача в контексті формування безпечного освітнього середовища є набуття досвіду тактовного, рівноправного діалогу зі студентами, розвитку комунікативної професійної компетентності (Bulvinska, 2017).

Електронне навчання. Як відзначається в доповіді «Trends 2015: Learning and Teaching in European Universities» (2015), «ІКТ є важ-

ливим інституційним пріоритетом, який впливає на всі аспекти діяльності інституту вищої освіти, включаючи навчання і викладання (електронне навчання та змішане навчання, платформи управління навчанням, «перевернуте навчання», MOOCи тощо), дослідження (великі масиви даних, відкриті дані), бібліотеки та підтримку послуг для студентів» (р. 34).

Серед основних систем та інструментів ІТ-технологій, які використовуються в закладах вищої освіти, за результатами опитування Європейської асоціації університетів (Trends 2015), найбільшу популярними були такі (розташовані за спаданням): доступ до комп'ютерних класів; доступ до Wi-Fi в університеті; онлайн-бібліотеки; університетська електронна пошта; Інтернет-каталог курсів навчання; студентський портал; соціальні медіа для спілкування студентів та випускників; ліцензії університету на програмне забезпечення, яке необхідне студентам для навчання; персональний навчальний портал; репозиторії; електронні студентські портфоліо; онлайн-іспити та тести (р. 73). Слід доповнити цей список уже згадуваними MOOCами, підходом «bring your own device» (принеси свій власний девайс), технологіями віртуальної реальності.

Звичайно, засоби електронного навчання пропонують більш гнучкі пропозиції навчання для студентів (навчатися у навчальній аудиторії чи поза нею), підвищують ефективність навчального часу, надають більше освітніх можливостей для навчання студентів і безпосередньо в аудиторії і поза нею (Trends 2015, р. 73). Проте слід враховувати соціальні і освітні наслідки зростання значення Інтернету і соціальних мереж як джерела інформації. По-перше, відкриті і легко доступні ресурси потребують перевірки якості, актуальності, надійності та обґрунтованості інформації, оскільки вона часто не має авторитетних посилань. Отже, робота з такими джерелами потребує високого рівня критичного мислення і від викладача, і від студента. По-друге, використання нових освітніх джерел дає студентам багато можливостей для персоналізації навчання, для набуття трансверсальних компетентностей, які дуже затребувані на ринку праці, для розви-

тку творчості і креативності, і цих факторів не можна не враховувати в освітньому процесі. Таким чином, в умовах широкого застосування Е-навчання переосмислюються стратегії взаємодії студентів і науково-педагогічних працівників, роль викладача змінюється від наставника до фасилітатора. Отже, безперервний професійний розвиток викладача повинен орієнтуватись не тільки на освоєння нових технологічних засобів навчання, а й на розвиток дослідницької компетентності для пошуку необхідної наукової інформації і управління великими базами даних, досвід використання нових методів і способів викладання, спрямованих на розвиток дослідницьких і проектувальних умінь студентів, їх комунікативних здібностей і навичок роботи в команді.

Отже, аналізуючи сучасні тенденції навчання і викладання у вищій освіті, робимо **висновок**, що безперервний професійний розвиток науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти має бути спрямований на набуття нових та вдосконалення вже набутих професійних компетентностей, що відповідають сучасним тенденціям навчання і викладання у вищій освіті: перехід до студентоцентрированої моделі навчання та викладання і розвиток якостей фасилітатора, коуча, модератора, тьютора; інтернаціоналізація і вдосконалення іншомовної та міжкультурної компетентності; зв'язок навчання та викладання і розвиток як власної дослідницької компетентності, так і використання дослідницьких методів і способів у навчанні студентів; удосконалення навчального середовища і розвиток як умінь адаптувати освітні цілі до високотехнологічного і мобільного навчального середовища, так і зміни авторитарної ролі викладача на більш м'який супровід для створення психологічно безпечного навчального середовища; електронне навчання і освоєння нових технологічних засобів навчання, а також досвід використання засобів, методів і технологій електронного навчання в освітньому процесі закладу вищої освіти.

У перспективі подальших досліджень плануємо узагальнити досвід безперервного професійного розвитку викладачів університетів у країнах ЄС для розроблення відповідних перспективних напрямів в Україні.

Література

- Баева И. А. Тренинги психологической безопасности в школе. Санкт-Петербург: Речь, 2002. 251 с.
- Бульвінська О. І. Трансформація комунікативних ролей викладача в умовах інтеграції вищої освіти і науки. *Актуальні питання підготовки майбутніх вчителів хімії: теорія і практика: збірник наукових праць*. Випуск 3. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 60–64.
- Енциклопедія освіти / гол.ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
- Жабенко О. В. Підвищення рівня професійної компетентності науково-педагогічних працівників: право чи обов'язок. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 432–438.
- Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 10.04.2018).
- Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3> (дата звернення: 10.04.2018).
- Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні: методичні рекомендації / Л. Горбунова, М. Дебич, В. Зінченко, І. Сікорська, І. Степаненко, О. Шипко / За ред. І. Степаненко. Київ: ІВО НАПН України, 2016. 158 с.
- Мірошник С. І. Професійний розвиток педагога: сучасні підходи. *Народна освіта*. 2016. № 2 (29). URL: www.narodnaosvita.kiev.ua/ (дата звернення: 11.04.2018).
- Паризьке комюніке (2018). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/06/06/12/paris-communiqueenua2018.pdf> (дата звернення: 25.05.2018).
- Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів: Наказ МОН № 665 від 01.06.13 р. URL: <https://ru.osvita.ua/legislation/other/37302/> (дата звернення: 11.04.2018).
- Скиба Ю. А. Сутнісний аналіз дефініцій «саморозвиток» і «професійний саморозвиток» науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. *Актуальні питання підготовки майбутніх вчителів хімії: теорія і практика: збірник наукових праць*. Випуск 3. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 83–88.
- Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. Ухвалено на Міністерській конференції у Єревані 14–15 травня 2015 р. URL: https://ihed.org.ua/images/pdf/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf (дата звернення: 15.04.2018).
- Ярошенко О. Г. Дослідницька компонента у структурі професійної діяльності науково-педагогічних працівників університету. *Актуальні питання підготовки майбутнього вчителя хімії: теорія і практика: збірник наукових праць*. Випуск 3. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 99–103.
- Bubb S. & Earley P. Leading and Managing Continuing Professional Development. London: SAGE Publications, 2007. 188 p. doi: <http://dx.doi.org/10.4135/9781446216637>.
- Bulvinska O. Teacher communication competence: different theoretical approaches. *Internauka*. 2017. № 15 (37). Vol. 1. P. 20–23.
- Divinska N. Ways of Developing Foreign Languages Competence of Scientific and Pedagogical Workers. *Modern Science – Moderní věda*. 2017. № 6. С. 79–85.
- Trends 2015: Learning and Teaching in European Universities. Brussels: EUA publication, 2015. 130 с.

References

- Baeva, Y. A. (2002). *Trenyngy psykholohycheskoi bezopasnosti v shkole [Trainings of psychological safety in school]*. Saint-Petersburg, Russia: Rech (rus).
- Bulvinska, O. I. (2017). Transformatsiia komunikatyvnykh rolei vykladacha v umovakh intehratsii vyshchoi osvity i nauky [Transformation of teacher's communicative roles in the integration of higher education and science]. In *Aktualni pytannia pidhotovky maibutnoho vchytelia khimii:*

- teoriia i praktyka: zbirnyk naukovykh prats* (pp. 60–64). Vypusk 3. Vinnytsia, Ukraine: TOV «Nilan-LTD» (ukr).
- Kremen, V. H. (Ed.). (2008). *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]*. Kyiv, Ukraine: Yurinkom Inter (ukr).
- Zhabenko, O. V. (2017). Pidvyshchennia rivnia profesiinoi kompetentnosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv: pravo chy obov'iazok [Increasing the Level of Professional Competence of Scientific-Pedagogical Employees: the Right or Duty]. *Molody vcheny*, 10, 432–438 (ukr).
- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine On Higher Education]. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (ukr).
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [The Law of Ukraine On Education]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3> (ukr).
- Stepanenko, I. (Ed.) (2016). *Internatsionalizatsiia vyshchoi osvity v Ukraini: metodychni rekomendatsii [Internationalization of Higher Education in Ukraine: Methodological Recommendations]*. Kyiv: IVO NAPN Ukrainy (ukr).
- Miroshnyk, S. I. (2016). Profesiinyi rozvytok pedahoha: suchasni pidkhody [Professional development of the teacher: modern approaches]. *Narodna osvita*, 2 (29). Retrieved from www.narodnaosvita.kiev.ua/ (ukr).
- Paris Communiqué (2018). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/06/06/12/paris-communiquenua2018.pdf> (ukr).
- Pro zatverdzhennia kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii (posad) pedahohichnykh ta naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv navchalnykh zakladiv: Nakaz MON № 665 vid 01.06.13 r. [On approval of qualification characteristics of professions (positions) of pedagogical and scientific and pedagogical workers of educational institutions]*. Retrieved from <https://ru.osvita.ua/legislation/other/37302/> (ukr).
- Skyba, Yu. (2017). Sutnisnyi analiz definitsii «samorozvytok» i «profesiinyi samorozvytok» naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv vyshchoi osvity [Essential analysis of the definitions of «self-development» and «professional self-development» of scientific and pedagogical workers of institutions of higher education]. In *Aktualni pytannia pidhotovky maibutnoho vchytelia khimii: teoriia i praktyka: zbirnyk naukovykh prats* (pp. 83–88). Vypusk 3. Vinnytsia, Ukraine: TOV «Nilan-LTD» (ukr).
- Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity [Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area]* (2015). Retrieved from https://ihed.org.ua/images/pdf/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf (ukr).
- Yaroshenko, O. H. (2017). Doslidnytska komponenta u strukturi profesiinoi diialnosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv universytetu [Research component in the structure of professional activity of scientific and pedagogical workers of the university]. In *Aktualni pytannia pidhotovky maibutnoho vchytelia khimii: teoriia i praktyka: zbirnyk naukovykh prats* (pp. 99–103). Vypusk 3. Vinnytsia, Ukraine: TOV «Nilan-LTD» (ukr).
- Bubb, S. & Earley, P. (2007). *Leading and Managing Continuing Professional Development*. London, Great Britain: SAGE Publications. doi: <http://dx.doi.org/10.4135/9781446216637> (eng).
- Bulvinska, O. (2017). Teacher communication competence: different theoretical approaches. *Inter-nauka*, 15 (37), vol. 1, 20–23 (eng).
- Divinska, N. (2017). Ways of Developing Foreign Languages Competence of Scientific and Pedagogical Workers. *Modern Science – Moderní věda*, 6, 79–85 (eng).
- Trends 2015: Learning and Teaching in European Universities* (2015). Brussels, Belgium: EUA publication (eng).

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Бульвинская Оксана, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, старший научный сотрудник научно-исследовательской лаборатории освитологии, Киевский университет имени Бориса Гринченко, ул. Тимошенко, 13-б, 04212 Киев, Украина, o.bulvinska@kubg.edu.ua

На основе анализа стратегических документов Европейского пространства высшего образования охарактеризованы современные тенденции обучения и преподавания, согласно которым определены направления непрерывного профессионального развития научно-педагогических работников. К этим направлениям отнесены: развитие качеств фасилитатора, коуча, модератора, тьютора, изменение авторитарной роли преподавателя на более мягкое педагогическое сопровождение в условиях студентоцентрической модели обучения и преподавания; совершенствование иноязычной и межкультурной компетентности для осуществления интернационализации высшего образования; развитие собственной исследовательской компетентности и использование исследовательских методов в условиях организации образовательного процесса в университете на основе научных исследований для развития критического мышления и рефлексивного анализа студентов; развитие умений адаптировать образовательные цели к высокотехнологичной и мобильной учебной среде и создание психологически безопасной учебной среды; освоение новых электронных средств обучения, а также опыт использования средств, методов и технологий электронного обучения в образовательном процессе высшего учебного заведения.

Ключевые слова: интернационализация высшего образования; научно-педагогические работники; непрерывное профессиональное развитие; профессиональные компетентности; студентоцентрическое обучение; тенденции обучения и преподавания; учебная среда; электронное обучение.

MODERN TRENDS OF CONTINUING PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF ACADEMIC STAFF IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Bulvinska Oksana, Ph.D. (Pedagogy), Senior Researcher,
Senior Researcher of Scientific-Research Laboratory of Educology,
Borys Grinchenko Kyiv University, 13-b Tymoshenko Str., 04212 Kyiv, Ukraine,
o.bulvinska@kubg.edu.ua

The article is devoted to modern trends of continuing professional development of academic staff in higher education institutions. The continuing professional development of an academic staff as a process of acquiring of new and improving the existing professional competencies is determined. Based on the analysis of strategic documents of the European Higher Education Area, modern trends of educating and teaching in higher education are described, according to them, directions of continuous professional development of an academic staff are determined. These areas include: development of a facilitator qualities, a coach, a moderator, a tutor, change of the authoritarian role of a teacher to a softer pedagogical support in a student-centered model of educating and teaching; improvement of foreign and intercultural competence to implement internationalization of higher education; development of own research competence and research methods usage as well as modes in conditions of organizing an educational process at university on the basis of scientific researches for the development of students' critical thinking and reflexive analysis; developing the ability to adapt educational goals to a high-tech and mobile educational environment and creating a psychologically safe educational environment; development of some new electronic educational tools, as well as the experience of using the tools, methods and technologies of e-learning in the educational process of higher education institution.

Key words: *academic staff; continuing professional development; educational environment; e-learning; internationalization of higher education; professional competencies; student-centered educating; trends of educating and teaching.*

Стаття надійшла до редакції 07.04.2018

Прийнято до друку 26.04.2018

УДК 37.011.31

Анастасія Ратушинська
ORCID iD / 0000-0002-4287-7500

кандидат педагогічних наук, викладач вищої категорії,
КВНЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж»,
вул. Ярослава Мудрого, 37, 09100 Біла Церква, Україна,
gpkoledg@ukr.net

НЕПЕРЕРВНА САМООСВІТА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ОСОБИСТІСНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглянуто особливості неперервної професійної самоосвіти сучасного вчителя початкових класів, засоби самоосвіти, які забезпечують досягнення особистісного і професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності – вищого рівня педагогічної культури вчителя. Також дано обґрунтування процесу розвитку особистості вчителя початкових класів у системі неперервної професійної самоосвіти. Показано, що самоосвіті властива індивідуальність, оригінальність і зацікавленість особистості вчителя початкових класів в своєму професійному зростанні.

Ключові слова: компетентність; мережеве педагогічне співтовариство; модель; неперервна освіта; педагогічна культура; педагогічна майстерність; планування; самоаналіз; самовдосконалення; самопізнання; самореалізація; творчість.

Вступ. Постійна робота над самоосвітою сучасного вчителя початкових класів набуває особливої актуальності в наші дні, коли зростає значення компетентності, коли життєвий успіх все більше залежить від рівня професіоналізму і педагогічної майстерності, вміння плідно працювати, використовувати внутрішні резерви особистості, максимально розвивати здатність до творчості. Твердження К. Ушинського (1952) про те, що вчитель живе до тих пір, поки вчиться, в сучасних умовах набуває особливого значення.

Саме життя поставило на порядок денний завдання неперервної педагогічної самоосвіти. Тому професійна самоосвіта в сучасних умовах має орієнтуватися на формування професійної гнучкості та мобільності, такого рівня професійної освіти, який дозволив би адаптуватися

до мінливих умов і змісту професійної праці, а також на створення умов для успішної самореалізації особистості, запобігання внутрішньо-особистісних конфліктів і професійних фрустрацій (Наливайко, 1999, с. 192–197).

У даний час відбувається поглиблення протиріч між вимогами, які висуваються до особистості та діяльності вчителя, і фактичним рівнем готовності випускників педагогічних освітніх установ до виконання ними своїх професійних функцій; між типовою системою підготовки вчителя та індивідуально-творчим характером його діяльності. Неминучим наслідком технократичного і екстенсивного підходів в педагогічній освіті стало відчуження вчителя від суспільства і національних культур, від школи і учня. Це призвело до різкого зниження соціального статусу і престижу педагогічної